

M. M. AXMETJANOV, SH. SH. OLIMOV

UMUMIY PEDAGOGIKA

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA
MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

M.M. Axmetjanov, Sh.Sh. Olimov

U M U M I Y P E D A G O G I K A

**MALAKA OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH KURSI
TINGLOVCHILARI UCHUN**

O`zbekiston Respublikasi Oliy va o`rta maxsus ta`lim
vazirligining 2018 yil 27 mart 274-sonli buyrug`ining 11-ilovasiga
asosan nashr etishga ruxsat etilgan.

Toshkent - 2018

Taqrizchilar:

Q.T.Olimov- Buxoro MTI o'quv ishlari bo'yicha prorektori, pedagogika fanlari doktori, professor.

B.R. Adizov-Buxoro davlat universiteti huzuridagi pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish mintaqaviy markazi direktori, pedagogika fanlari doktori, professor.

ANNOTATSIYA

O'quv qo'llanma nopedagogik oliy ta'lim muassasalarini tamomlagan kadrlarni pedagogik qayta tayyorlash kursi namunaviy o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqilgan.

O'quv qo'llanmada mualliflar hozirgi zamon pedagogika fanining yutuqlari hamda uzoq yillar olib borilgan kuzatishlari va mazkur fanni o'qitishdagi tajribalariga tayanib, pedagogikaning ilmiy-nazariy va amaliy-metodik asoslari xususida fikr yuritadilar. O'quv qo'llanmada pedagogika fanining nazariy-metodologik asoslari, mazmuni, funksiyasi, tarkibiy qismlari hamda pedagogikaning vazifalari, uning kasb-hunar ta'limi tizimida o'quv-tarbiya jarayonini boshqarishdagi o'rni, o'qituvchi va tarbiyachi faoliyati aniq dalillar orqali yoritilgan.

O'quv qo'llanma malaka oshirish va qayta tayyorlash kursi tinglovchilari, xususan, pedagogik ma'lumoti bo'lmagan bakalavr, yoki diplomli mutaxassis darajasidagi ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan kadrlar, akademik litsey, kollej o'qituvchilari, ta'lim muassasasi rahbariyati, guruh murabbiylari va talabalariga mo'ljallangan.

KIRISH

Demokratik o'zgarishlarni mamlakatda yanada chuqurlashtirish, fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirish sharoitida Respublikamizning Birinchi Prezidenti I.A. Karimov ta'kidlaganidek, “ Bugun biz bir tarixiy davrda-xalqimiz o'z oldiga ezgu va ulug' bir maqsadlar qo'yib, tinch-osoyshta hayot kechirayotgan, avvalambor o'z kuch va imkoniyatlariga tayanib, demokratik davlat va fuqarolik jamiyati qurish yo'lida ulkan natijalarni qo'lga kiritayotgan bir zamonda yashamoqdamiz... biz xalqimizning dunyodan hech kimdan kam bo'lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo'lishi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur”.¹

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2017 yil 7 fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi PF-4947-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-2909-son Qarorining qabul qilinishi, yoshlarni har tomonlama bilim olishlari, ularda yaratuvchilik imkoniyatlarini kengaytirishga bo'lgan imkoniyatlari yanada kengaydi.

Yangi asrga qadam qo'yar ekanmiz mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Jamiyatning ma'naviy yuksalishi va yangilanishi sari yuz tutgan bir paytda O'zbekiston Respublkasi Prezidentining 2017 yil 28 iyuldagi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida”gi PQ-3160-sonli Qarori zamiridagi g'oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma'naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.

Bu masalani to'laqonli hal etib, yuksak ma'naviy-axloqiy salohiyatga ega bo'lgan insonlarni voyaga yetkazish, ularning ilmiy dunyoqarashini zamon talablari asosida shakllantirish, ta'lim-tarbiyaning ishidir. Sharqona ta'lim-tarbiya insonlarni ma'naviy yuksaklikka ko'taradi, xalqni iqtisodiy, siyosiy, madaniy inqirozdan asrab qoladi. Shu bois o'zbek tarbiyaShunosligining asoschilaridan biri Abdulla Avloniy **“Tarbiya biz uchun yo hayot-yo mamot, yo**

¹ Islom Karimov. “Yuksak manaviyat yengilmas kuch”. Toshkent. “Ma'naviyat”-2008 y. 3-4 b.

najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir”,² - deb ta`lim-tarbiyaga bejiz yuksak baho bermagan.

Mazkur qo`llanma muhandislik-texnika yo`nalishidagi oliy ta`lim muassasalarining kasb ta`limi mutaxassisliklari uchun mo`ljallangan bo`lib, bo`lajak kasb ta`limi o`qituvchilarini pedagogik tayyorgarligini oshirish maqsadida yaratilgan navbatdagi manbadir.

Ta`lim - tarbiya pedagogikaning muhim tushunchalaridir. Ta`lim va tarbiya bir-birini to`ldirib, qo`llab-quvvatlab, rivojlanib, yoshlarni kamolot sari da`vat etuvchi kuch hisoblanadi. Zero, pedagogika yosh avlodni tarbiyalash, ularni o`qitish va ma`lumotli qilishning qonuniyatlari, qoidalari, shakllari, metodlari, usullari va vositalarini o`rganuvchi fandır.

Mazkur tushunchalarning mazmuni, mohiyati, funksiyalari haqida ma`lumot beruvchi “Pedagogika” fani bo`lajak kasb ta`limi o`qituvchilarini pedagogik kasbiga ilmiy-nazariy va metodik tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bo`lajak kasb ta`limi o`qituvchilari “Pedagogika” fanini o`rganish jarayonida quyidagi bilim, ko`nikma va malakalarga ega bo`ladilar:

- tarbiya, ta`lim, ma`lumot tushunchalarining mazmuni, mohiyati, o`ziga xos xususiyatlari va ularning jamiyat taraqqiyotidagi roli; pedagogika fani konsepsiyasida ko`rsatilgan mazkur fanning vazifalari; ilmiy-pedagogik tadqiqot metodlari; pedagogika fanlari tizimi va fanning boshqa fanlar bilan aloqadorligi; mutaxassis shaxsi va uni shakllantirish omillari; o`quvchi-yoshlar shaxsi shakllanishining taraqqiyot bosqichlari; barkamol avlod tarbiyasining maqsad va vazifalari; milliy mustaqillik sharoitida O`zbekiston xalq maorifi tizimi; tarbiya va pedagogik fikr; o`quvchi-yoshlarda ilmiy dunyoqarash asoslarini tarbiyalashning xususiyatlari; o`quvchilar ma`naviy-axloqiy tarbiyasining shakl, metod va vositalari; yuksak ma`naviyatli mutaxassisning huquqiy, iqtisodiy, ekologik va fuqarolik tarbiyasi; o`quvchi-yoshlar mehnat va kasb-kor hamda jismoniy tarbiyasi; o`quvchilar nafosat tarbiyasining xususiyatlari; o`quvchilar bilan ma`naviy-ma`rifiy tarbiya ishlarini tashkil etishning mazmuni; o`quvchi-yoshlar tarbiyasida o`quv yurti, oila, mahalla va jamoatchilik tarbiyasining mazmuni, shakllari va vositalari; kasb-hunar maktablarida ta`lim jarayoni, uning qonuniyatlari, mohiyati va ta`lim

² Islom Karimov. “Jamiyatimiz mafkurasi xalqni – xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin”. Toshkent. “O`zbekiston” – 1998 y. 17 b.

prinsiplari; turli tipdagi kasb-hunar kollejlarda ta`lim mazmuni, metodlari va ta`limning tashkiliy shakllari; ta`lim jarayonining umumlashgan pedagogik texnologiyalari va ta`limning didaktik vositalari; o`rta maxsus kasb-hunar ta`limini boshqarish va rahbarlik qilishning ilmiy-pedagogik asoslari.

Shuning bilan bir qatorda bo`ljak kasb ta`limi o`qituvchilari mamlakatimizda keyingi yillarda yengil sanoat tizimining izchil taraqqiy etayotgani mazkur sohada qo`lga kiritilayotgan yutuqlar kechagi ko`rsatkichlar bilan taqqoslash ko`nikmalariga ega bo`ladilar.

O`quvchi-tinglovchilarni faollashtirish, pedagogik bilimlarni o`zlashtirish jarayonining samaradorligini oshirishni yo`lga qo`yish maqsadida o`quv qo`llanmaning oxirida manbalar tavsiya etilgan. Bu manbalar o`quvchi-tinglovchilar mustaqil o`qishlarini yo`lga qo`yish hamda mustaqil bilim olishlari uchun ancha qulayliklar yaratdi.

Shuningdek, har bir mavzuning oxirida o`z bilimini tekshirish maqsadida nazorat savollari va amaliy ishlar topshiriqlari berilganki, ular talaba-tinglovchilarning ta`lim-tarbiya sohasida o`zlashtirgan nazariy bilimlarini amalda qo`llash, ko`nikma, malakalarini shakllantirishga katta yordam beradi.

Ushbu qo`llanma pedagogik ma`lumoti bo`lmagan bakalavr, yoki diplomli mutaxassis darajasidagi ta`lim tizimida faoliyat olib borayotgan kadrlar, akademik litsey, kollej o`qituvchilari, ta`lim muassasasi rahbariyati, guruh murabbiylari va talabalariga mo`ljallangan.

Albatta, mazkur qo`llanmada barcha muammolar o`z yechimini topgan deb bo`lmaydi. Unda, ba`zi bir kamchiliklar va nuqsonlar bo`lishi tabiiy. Shu boisdan mualliflar qo`llanmaning nazariy va uslubiy saviyasini yanada oshirishga doir o`z takliflarini bildirgan kitobxonlarga chuqur minnatdorchilik bildiradi.

O`quv qo`llanma haqidagi fikr mulohazalaringizni Buxoro muhandislik-texnologiya instituti «Kasbiy ta`lim» kafedrasiga yuborishingizni so`raymiz. Manzilimiz: Buxoro shahri, Qayum Murtazoyev ko`chasi, 15 uy, tel: 223-46-76.

I. O`ZBEKISTON RESPUBLIKASINING “TA`LIM TO`G`RISIDA”GI QONUNI. KADRLAR TAYYORLASH MILLIY MODELI.

1.1. “Ta`lim to`g`risida”gi Qonunning tuzilishi.

Tayanch iboralar: O`zbekiston Respublikasi, Ta`lim to`g`risida»gi Qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ta`limning o`rni, huquqiy kafolatlari, qonunning asosiy vazifalari, qonunning umumiy qoidalari, ijtimoiy himoya qilish, ta`lim tizimini boshqarish.

1. «Ta`lim to`g`risida»gi Qonunning qabul qilinishi davr talabi.

O`zbekiston Respublikasining ta`lim tizimini mustaqil yo`llaridagi taraqqiyoti bosqichlariga qarab uni shartli ravishda 2 ga bo`lish mumkin.

I-bosqich-Respublika ta`limining yangi «Ta`lim to`g`risida»gi Qonunini «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qabul qilingunga qadar bosib o`tilgan yo`li.

II-bosqich-Respublika ta`lim taraqqiyotida muhim o`rin tutgan yuqoridagi ikki hujjat qabul qilingandan so`ngi davrdagi taraqqiyot bosqichidir.

Respublika ta`limida ro`y berayotgan o`zgarishlarni baholash, qiyoslash uchun eski mustabit tizimdan qanday ta`limiy meros qolganini yana bir bor esga olish lozim. Zotan, qiyoslash, nisbatlar ko`lamini hisobga olish pedagogikada muhim ahamiyatga ega. Aynan Shu mavzudan boshlashning boshqa sababi ham bor. «O`zbekiston ta`limining bugungi nufuzi, sobiq tuzumdan takomillashgan ta`lim tizimini meros qilib olganligidadir» deguvchilar ham uchrab turibdi. Ular milliy istiqolol ta`limni barpo etish o`z o`zidan bo`lmayotganini anglashlari kerak, bu jarayonni oson kechmayotganligini chuqur his qilishlari zarur. Mamlakat mustaqilligini eng dastlabgi kunlaridanoq buyuk milliy ma`naviyatni tiklash qadryatlarni qadrlash va yanada yuksaltirish milliy ta`lim tarbiya tizimini shakllantirish zaminini mustaxkamlash, uni davr talablari bilan uyg`unlashtirish asosida jahon andozalari va ko`nikmalari darajasiga olib chiqish maqsadlariga favqulotda katta ahamiyat berildi. Bu o`rinda istiqololning ilk yillari ta`limida amalga oshirilgan ayrim ishlarni ko`rsatib o`tish o`rinlidir.

Mustaqil Respublika ta'limining o'rnini, vazifasi, huquqiy kafolatlarni belgilab bergan 1992 yil 2 iyul kuni birinchi «Ta'lim to'g'risidagi qonun» qabul qilindi. Bu qonunni asosiy vazifalari quyidagilar edi:

- respublikada ta'lim mustaqilligini ta'minlash;
- uning milliy lashtirilishini ta'minlash;
- ta'lim yo'liga to'siq bo'ladigan vositalarni olib tashlash;
- ta'limda demokratik va insonparvarlik tamoyillarini qaror toptirish;
- ta'lim boshqaruviga to'liq huquqiy kafolatlar berish;
- mustaqil tarzda chet el ta'limi bilan hamkorlik;
- o'quv dasturlari va rejalarini tanlab olishda erkinliklar berish;
- sinov tajriba o'tkazishni rag'batlantirish;
- ta'limni noan'anaviy turlarini yaratish va rivojlantirish;
- tashabbuskor va ijodkorlikka keng sharoit yaratish;

Milliy ta'lim-tarbiya tarixida birinchi marta «Ta'lim to'g'risida» gi Qonun qabul qilingan davrdan to yangi tahrirdagi ana shunda y Qonun qabul qilingunga qadar oradan o'tgan vaqt ichida ta'lim taraqqiyotini ta'minlay oladigan darajada ko'pgina ijobiy ishlar amalga oshirildi. Milliy ta'lim tizimi ham mustaqillikka erishdi. U shakllandi va takomillashib bordi. Jumladan maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasida ish shakli keskin o'zgardi.

U bolalarni ilk yoshligidan ta'lim-tarbiya beradigan darajadagi uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'iniga aynaldi. «Oila bog'chasi», «bog'cha-maktab» majmualari barpo etildi. Bolalarni maktabdagi ta'lim jarayoniga puxta tayyorlab beradigan maskanga ham aylandi.

Umum ta'lim yo'nalishida erkin demokratik tamoyillar asosida tanlab olinadigan ko'p variantli o'quv rejalarini tavsiya etildi. Maktablar tarkibida ham katta o'zgarishlar amalga oshirildi. Gimnaziya, litsey, kollej kabi yangi tipdagi o'quv muassasalari, komplekslari barpo etildi. Yangi tahrirda «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi» qabul qilingunga qadar respublikada 140 ming iqtidorli o'quvchilarni qamrab olgan 300 ga yaqin litsey, gimnaziyalar faoliyat ko'rsatdi. Yangi tipdagi o'quv muassasalari Oliy o'quv yurtlari bazasida ham tashkil etila boshladi. Ta'lim muassasalarining rivojlangan mamlakatlar bilan hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yish bo'yicha ham imkoniyatlar ochildi. BMT, YUNESKO kabi xalqaro tashkilotlar bu

borada bizni keng tarzda qo'llab-quvvatladilar. Ta'lim bo'yicha AQSH, Turkiya, Germaniya, Yaponiya, Angliya, Fransiya, Gollandiya davlatlari elchixonalari, davlat va nodavlat tashkilotlari bilan ta'lim sohasida hamkorlik aloqalari o'rnatildi.

Natijada keyingi yillarda 3000 ga yaqin o'quvchilar xorijda ta'lim oldilar, 1000 dan ortiq o'qituvchilar xorijiy davlatlarda malaka oshirib qaytdilar. 1996 yildan boshlab Yangi lotin imlosiga asoslangan o'zbek alifbosi joriy etildi va Shu yildan boshlab dastur, darsliklar yaratishga kirixildi. Shu yili 100 ming o'qituvchi Yangi alifbo bo'yicha qayta tayyorlashdan o'tkazildi. Xalq ta'limi xodimlarini ijtimoiy himoyalash, turmush tarzini yaxshilash maqsadida Prezidentimizning o'ndan ortiq farmonlari qabul qilindi. Biznes maktablari ochildi va fermer, soliq, bojxona xodimi singari yangi kasblarni o'zlashtirish yo'lga qo'yildi.

Ta'lim tizimi YUNESKO maktablari, bank sinflari ishlay boshladi. Pedagogika institutlari universitetlarga, pedagogika bilim yurtlari kollejlarga aylantirildi. Yoshlar iste'dodini aniqlash va rag'batlantirish maqsadida «Maxalla», «Kamolot», «Sog'lom avlod uchun», «Nuroni», «Ulug'bek», «Umid» jamg'armalari tashkil etildi. Biroq, e'tirof etish kerakki, 1992 yilda qabul qilingan «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunda belgilangan tartib-qoidalar, jadal sur'atlar bilan taraqqiy etayotgan jamiyatni talab va ehtiyojlaridan orqada qolayotgani sezila boshladi. Xullas, jamiyat ijtimoiy taraqqiyotida muhim o'rin tutgan ta'lim tizimini tubdan isloh qilishning Yangi huquqiy asosi, yangi dasturi bo'lishi muqarrarligini hayotning o'zi ko'rsatib turar edi.

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning umumiy qoidalari. Tegishli vazirlar va idoralar, olimlar, amaliyotchilarning izlanishlari, aql-zakovatlari hosilasi sifatida yangi tahrirda «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» loyihalari ishlab chiqildi va ular 1997 yil 29 avgust kuni Oliy Majlis IX sessiyasida tasdiqlandi. Qonun mazmuni 5ta bob, 34 moddada o'z aksini topgan.

1.modda. Qonunning maqsadi. Fuqarolarga ta'lim-tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatishning huquqiy asoslarini belgilaydi hamda har kimning bilim olish huquqini ta'minlaydi.

2.modda. Qonunning hujjatlari. Ushbu Qonundan hamda boshqa qonun hujjatlaridan iborat.

3.modda. Davlat siyosatining asosiy prinsiplari.

Ta`lim Respublikaning ijtimoiy taraqqiyoti sohasida ustuvor deb e`lon qilindi va quyidagi asosiy prinsiplariga ega:

- insonparvar ustuvor deb e`lon qilindi;
- uzluksizligi va izchilligi;
- umumiy o`rta, o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limini majburiyligi;
- akademik litseyda, yoki kasb-hunar kolleжда o`qishni tanlashi ixtiyoriyligi;
- ta`lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi;
- ta`lim olishning hamma uchun ochiqligi;
- dasturlarni tanlashga yagona va tabaqalashtirilgan yondashuv;
- bilimli bo`lishni va iste`dodni rag`batlantirish;
- davlat va jamoat boshqaruvini uyg`unlashtirish.

4. modda. Bilim olish huquqi. Jinsi, tili, yoshi, irqiy milliy mansubligi, e`tiqodi, dinga munosabati, kelib chiqishi, xizmat turi ijtimoiy mavqei, turar joyi bilim olishda keng huquqlar kafolatlanadi.

5. modda. Ta`lim muassasining huquqiy maqomi.

Ta`lim muassasini akkreditsiyalash vakolatli davlat organi tomonidan attestatsiyaga asosan amalga oshiriladi. Ta`lim muassasasi yuridik shaxs bo`lib, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda barpo etiladi. Ustav asosida faoliyat ko`rsatadi. Tadbirkorlik va pullik xizmat bilan Shug`ullanishi mumkin.

6. modda. Pedagogik faoliyat bilan Shug`ullanish huquqi. Tegishli ma`lumoti kasb tayyorgarligi va yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo`lgan shaxslar pedagogik faoliyat bilan Shug`ullanishlari mumkin.

7. modda. Ta`lim standartlari. Umumiy o`rta, o`rta maxsus, kasb-hunar, oliy ta`lim mazmuniga hamda sifatiga qo`yiladigan talablarni belgilaydi. Buni bajarish barcha ta`lim muassasalari uchun majburiydir.

8. modda. Ta`lim berish tilidan qanday foydalanish tartibi. «Davlat tili haqida»gi Qonuni bilan tartibga solinadi.

9. modda. Ta`lim tizimi va turlari.

a) DTSga mos ta`lim dasturlarini bajaruvchi davlat va nodavlat ta`lim muassasalari.

b) ta`lim tizimining faoliyat ko`rsatishini ta`minlash uchun zarur bo`lgan tadqiqotlarini bajaruvchi ilmiy pedagogik muassasalar.

v) Davlat boshqaruv organlari va ularga qarashli korxonalar, muassasalar va tashkilotlar, ta`lim tizimi yagona va uzluksizdir.

10. modda. Ta`lim turlari .

Maktabgacha ta`lim;
Umumiy o`rta ta`lim;
O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi;
Oliy ta`lim;
Oliy o`quv yurtlaridan keyingi ta`lim;
Malaka oshirish va qayta tayyorlash;
Maktabdan tashqari ta`lim;

19-modda Ta`lim to`g`risidagi hujjatlar Akkreditatsiya qilingan ta`lim muassasalarining bitiruvchilarga davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi ma`lumot to`g`risidagi hujjat (shaxodatnoma, diplom, sertifikat, guvohnoma) berildi.

Diplomga o`zlashtirilgan fanlar ro`yxati, hajmlari va fanlarga qo`yilgan baholar yozilgan varaqa ilova qilinadi.

Ta`lim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy himoya qilish.

20-modda Ta`lim oluvchilarni ijtimoiy himoya qilish. Ta`lim oluvchi qonun va normativ hujjatlarga muvofiq imtiyozlar, stipendiya va yotoqxonalar bilan ta`minlanadilar.

21-modda. Xalq ta`limi xodimlarini ijtimoiy himoya qilish. Ish vaqtining qisqartirilgan muddati belgilanadi haq to`lanadigan yillik ta`tillar, qonunda nazarda tutilgan imtiyozlar beriladi.

22-modda. Yetim bolalarni yoki qonuniy vakillarining vasiyligisiz qolgan bolalarni o`qitish. Qonunda belgilangan tartibda ularni o`qitish va boqish davlatning to`liq ta`minotida bo`ladi.

23-modda. Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo`lgan bolalarni o`qitish. Jismoniy yoki ruhiy rivojlanishda nuqsoni bo`lgan va uzoq vaqt rivojlanishga muxtoj bolalar uchun maxsus maktab internatlar tashkil etiladi. Bunday bolalar bu maktablarga o`qishga yuborish ota-onalar, yoki vasiylarning roziligi bilan psixotibbiy pedagogik komissiyaning xulosasiga ko`ra amalga oshiriladi. Bu maktab o`quvchilari to`liq, yoki qisman davlat ta`minotida bo`ladi.

24-modda. Ijtimoiy yordamga va shakllanishga muhtoj bo`lgan shaxslar uchun o`quv tarbiya muassasalari. Alohida sharoitda tarbiyalanish va o`qishga muxtoj bolalar uchun ularning bilim olishi va kasbga tayyorgarligi va ijtimoiy tiklanishini ta`minlaydigan maxsus maktab internatlar tashkil etiladi. Ozodlikdan mahrum etilib jazo muddatini o`tashda bolani ta`lim olishi qonunda

belgilangan tartibda sharoitlar yaratiladi.

Ta`lim tizimini boshqarish.

25-modda. Vazirlar Mahkamasining ta`lim sohasida vakolatlari.

- yagona davlat siyosatini amalga oshirish:
- davlat boshqaruv organlariga xabarlik qilish:
- dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish:
- muassasalarni tashkil etish va tugatish tartibini belgilash:
- ta`lim bilan Shug`ullanish uchun ruxsatnomalar berish:
- muassasalarni akkreditatsiyadan, pedagog, ilmiy kadrlarni attestatsiyadan o`tish tartibini belgilash:
- ta`lim bilan Shug`ullanish uchun ruxsatnomalar berish:
- davlat ta`lim standartlarini tasdiqlash:
- ma`lumot haqida hujjatlarni tasdiqlash va berish tartibini belgilash:
- davlat grantlari miqdorini va ta`lim muassasalariga qabul qilish tartibini belgilash:
- oliy o`quv yurtlariga rahbarlarni ta`minlash:
- ta`lim oluvchilarni boshqa oliy o`quv yurtlariga o`tish tartibini belgilash.

26-modda. Ta`limni boshqarish bo`yicha davlat organlarining huquqlari :

- yagona davlat siyosatini ro`yobga chiqarish;
- ta`limga rahbarlik qilish; (faoliyat nazorati va uslubi)
- DTS talablarini bajarilishini ta`minlash;
- o`quv jarayonida ilg`or shakllarni, yangi pedagogik texnologiyalarni, texnik va axborot vositalari bilan ta`minlash;
- o`quv va uslubiy adabiyotlarni yaratish va nashr etilishini tashkil etish;
- ta`lim oluvchilar uchun davlat attestatsiyasi va eksternat to`g`risidagi nizomlarni tasdiqlash;
- Rektorlarni ta`minlash takliflarini Vazirlar Mahkamasiga kiritish;
- pedagoglar tayyorlash va qayta tayyorlash hamda malakasini oshirishni tashkil etish.

27- modda. Mahalliy davlat organlarining vakolatlari:

- ta`lim muassasalarini tashkil etadilar va tugatadilar, hamda ustavlarni ro`yxatga oladilar;

- moliyalash miqdorlarini va imtiyozlarini belgilaydilar;
- ta`lim sifati va darajasiga Shuningdek xodimlarni davlat talablariga rioya (kasb faoliyati bo`yicha) qilishlarini ta`minlaydilar.

28-modda. Ta`lim muassasasini boshqarish.

- ta`lim muassasasini uning rahbari boshqaradi;
- Qonunga ko`ra jamoat boshqaruv organlarini tashkil etish mumkin.

29-modda. Ta`lim sohasidagi boshqaruv organlari bilan nodavlat ta`lim muassasalari o`rtasidagi o`zaro munosabatlar.

- ta`lim sohasidagi davlat organlari ta`lim qonuniga asosan nodavlat ta`lim muassasasi faoliyatini nazorat qiladi;
- nodavlat tashkiloti amaldagi qonunni buzgan taqdirda akkreditatsiya qilgan organ uning faoliyatini to`xtatadi;
- nodavlat o`quv yurtlariga qabul umumiy tartibda amalga oshiriladi.

Yakunlovchi qoidalar.

30-modda. Ota - onalar yoki vasiylarning vazifalari.

- Voyaga yetmagan bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilishlari shart.
- Ularning tarbiyasi va ta`lim olishiga javobgardirlar.

31-modda. Ta`limni moliyalash.

Moliyalash Respublika va mahalliy byudjetlar hamda byudjetdan tashqari mablag`lar hisobida amalga oshiriladi.

32-modda. Ta`limni rivojlantirish fondlari. Qonunda belgilangan tartibda yuridik va jismoniy shaxslarning, Shuningdek, chet ellik jismoniy va yuridik shaxslarning ixtiyoriy badallari hisobidan amalga oshirish mumkin.

33 modda. Xalqaro hamkorlik

Xalqaro hamkorlikda ishtirok etadilar, chet el bilan aloqa o`rnatish, qonunga asosan ular bilan qo`shimcha o`quv yurtlari tashkil etish huquqiga ega.

34 modda. Qonun hujjatlarini buzganliklari uchun javobgarlik

Ta`lim to`g`risidagi qonunni buzishda aybdor bo`lgan shaxslar belgilangan tartibda javobgar bo`ladilar.

«Ta`lim to`g`risida» gi qonunning olamShumul ahamiyati. Bu qonunning qabul qilinishi mamlakat salohiyatining beqiyos

rivojlanishi, Mustaqil respublikaning jahon hamjamiyatiga keng qamrov bilan chiqishi va nufuzli o`rin egallashiga ulkan omil bo`ldi. Ta`lim-tarbiya tizimini tubdan o`zgartirib yubordi. Jahon andozalariga javob bera oladigan uzluksiz ta`lim tizimiga aylandi. «Uzluksiz ta`limni joriy etishda uning jahon talablari darajasida bo`lishi hamda u yuksak ma`naviyat zaminida qurilishiga katta ahamiyat berish kerak » degan edi Birinchi Prezidentimiz I.Karimov.

Bu qonun ijtimoiy hayotda ustuvorligi bilan juda ahamiyatlidir. Yana bu qonun «O`zbek modeli» nomi bilan jahon hamjamiyatida nufuzli o`rin egalladi.

1.2. Ta`lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari.

Tayanch iboralar: davlat siyosatining prinsiplari, ijtimoiy taraqqiyot, ta`lim tizimi, ta`lim muassasalari, ijtimoiy-tarixiy jarayon, ta`lim standarti.

O`zbekiston Respublikasi siyosiy mustaqillikni qo`lga kiritgan dastlabki kunlardan oq Respublika ta`limni tashkil etish sohasida tub islohotlarni amalga oshirish, uni yuksak darajada takomillashtirish va jahon ta`limi darajasiga ko`tarish kabi masalalarga alohida e`tibor qaratildi. Ana Shu e`tiborning yorqin isboti ta`lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplari hamda ta`limning O`zbekiston Respublikasi ijtimoiy taraqqiyoti sohasidagi ustuvor yo`nalishi deb e`lon qilinganligi bilan belgilanadi.

Ta`lim sohasida davlat siyosatining asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

1. Ta`lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik tavsifda ekanligi. Davlatimizda tashkil etilayotgan ta`lim va tarbiya jarayonida Shaxs, or-nomusi, qadr-qimmat, ma`naviy hamda ma`rifiy huquqlarini hurmat qilish, uning iqtidori va qobiliyatini namoyish etish uchun imkoniyat yaratish, Shuningdek, xohish-istagi va ehtiyojlarini inobatga olish masalalari nazarda tutiladi.

2. Ta`limning uzluksizligi va izchilligi. Ta`lim jarayonida didaktik xarakter kasb etib, o`quvchilarga berilayotgan bilim va shakllantirilayotgan ko`nikma va malakalarning uzluksiz, doimiy ravishda shaklanishini ta`minlaydi. Uzluksiz va izchillik ma`lumotlar, hodisalar va fan asoslarini o`rganishning tartibga solinishini, avvalgi

va keyingi materiallar o'rtasida ketma-ketlikni ta'minlashni anglatadi. Har bir o'quvfani muayan mantiqiy izchillikda o'qitilishi lozim. Mazkur prinsip Shu holatni ifoda etishga xizmat qiladi.

3. Umumiy o'rta, Shuningdek, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limining majburiyligi. Mazkur prinsip O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limini olishning respublika fuqarolari uchun shartligini ifodalaydi. Respublika hududida umumiy o'rta, Shuningdek, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi bepul bo'lib, ularning faoliyatini tashkil etish respublika va mahalliy byudjet mablag'lari hamda byudjetdan tashqari mablag'lar hisobidan amalga oshiriladi. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalariga o'quvchilar tanlov asosida qabul qilinadilar.

4. O'rta maxsus , kasb-hunar ta'limi yo'nalishini akademik litsey yoki kasb –hunar kollejida o'qishni tanlashning ixtiyoriylik. Ushbu prinsip o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishini o'quvchining o'z qiziqishi, ehtiyoji hamda layoqatiga mosini (muayyan mutaxassislikda ixtisoslashtirilgan akademik litsey yoki ma'lum kasb-hunar kollejida tahsil olishni), erkin tanlash huquqiga egaligini ifoda etadi.

5. Ta'lim tizimining dunyoviy tavsifda ekanligi. Ushbu prinsip respublika hududidagi mavjud ta'lim muassasalarida yoshlarga dunyoviy tavsifdagi ilmiy bilimlarni berishni nazarda tutadi. Ta'lim muassasalarida jangari, buzg'unchilik Shuningdek, milliy nizolar hamda diniy adovatlarni keltirib chiqarishga xizmat qiluvchi g'oyalarning targ'ib etilishi, ular yoshlar ongiga singdirilishi qonun yo'li bilan ta'qiqlanadi. Yoshlarga diniy bilimlarni berish davlat akkreditatsiyasidan o'tgan (respublika Adliya vazirligi tomonidan ro'yxatga olingan) hamda diniy ta'lim-tarbiya berish huquqiga ega ta'lim muassasalari, Shuningdek, maxsus diniy ma'lumotlarga ega ushbu faoliyat bilan Shug'ullanish huquqini qo'lga kiritgan Shaxslar tomonidan amalga oshiriladi.

6. Davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi. Respublika fuqarolari istalgan ta'lim muassasalari (ta'lim muassasasi Nizomida ko'zda tutilgan talablarga muvofiq)da O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 1999 yil 16 avgustda qabul qilingan "Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori, Shuningdek, bu borada o'rta maxsus , kasb-hunar va oliy ta'limning davlat ta'lim standartlari

to'g'risidagi RN asosida O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi hamda oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirliklari tomonidan ishlab chiqilgan DTS talablariga muvofiq ta'lim olish huquqiga egadirlar.

7. Ta'lim dasturini tanlashga yaqona tabaqalashtirilgan yondashuv. Ular ta'lim bo'yicha yaratilgan dasturlar orasidan o'quv dasturini yaratishga qo'yiladigan talablarga muvofiq yaratilgan hamda eng maqbul deb topilgan dasturni tanlab olish asosida ta'lim muassasalarida ta'limni tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, mutaxassislik, kasb-hunar ta'limi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, muayyan ta'lim muassasalari ma'lum mutaxassislik va kasb-hunar ta'limining o'ziga xos jihatlarini inobatga olish asosida yaratilgan dasturlar ta'lim jarayonini tashkil etishlari mumkin.

8. Bilimli bo'lish va iste'dodni rag'batlantirish. Ta'limni tashkil etishdan ko'zlangan maqsad yosh avlodga chuqur bilim berish, ulardagi mavjud layoqat va istedodlarni rivojlantirishda iboratdir. Bugungi kunda jamiyatimizda yoshlar orasidan bilimli, iqtidorli o'quvchilar (tinglovchilarni) ni aniqlash va ularni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor berilmoqda. Ushbu maqsad yo'lida faoliyat olib boruvchi qator jamg'armalar, chunonchi, iste'dodli yoshlarni qo'llab-quvvatlovchi "Umid" va "Ulug'bek" jamg'armalari tashkil etildi. Mazkur jamg'armalarning homiyligida yuzlab ta'lim beruvchi va tinglovchilar yetakchi xorijiy mamlakatlarda ta'lim olish huquqiga ega bo'ldilar.

9. Ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish. Samarali ta'limni tashkil etish jamiyat taraqqiyotini, milliy va Xalqning porloq kelajagini ta'minlaydi. Shu bois, ta'limni tashkil etish nafaqat davlatning, balki, umumxalq ishidir. Ta'lim muassasalarida tashkil etilgan ota-onalar qo'mitasi, o'quvchilar o'z-o'zini boshqarish organlarining kuchi va imkoniyatlaridan, Shuningdek, otaliq (homiylar) tashkilotlarning moliyaviy, ma'naviy qo'llab-quvvatlashlari evaziga ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Ushbu prinsip manaShu g'oyani ochib berishga harakat qiladi.

10. Ta'lim tizimi muayyan jamiyatda ijtimoiy-tarixiy jarayonda tarkib topgan ma'lum talablar asosida boshqariladigan hamda bir-biri bilan bog'langan barcha tipdagi o'quv-tarbiya muassasalarining yig'indisidan iborat ekanligi. Ta'lim muassasasi yuridik Shaxs bo'lib, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda faoliyat olib boradi.

Ta'lim tizimi ijtimoiy-tarixiy xarakterga ega muayyan jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy taraqqiyoti darajasida hamda siyosati mazmuni bilan bog'liq holda tarkib topadi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida (1997 yil 29 avgust) qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ko'rsatib o'tilganidek, respublika ta'lim tizimi quyidagilarni o'z ichiga oladi.

a) davlat ta'lim standartlariga muvofiq ta'lim dasturlarini amalga oshiruvchi davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini;

b) ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatishi va rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan ilmiy-tadqiqot ishlarini bajaruvchi ilmiy-pedagogik muassasalarni;

c) ta'lim sohasidagi davlat boshqaruv organlari, Shuningdek, ularga qarashli korxonalar, muassasalarni va tashkilotlarni.

O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimi yagona va uzluksiz bo'lib, mazkur tizim doirasida faoliyat yurutuvchi muassasalar ta'limni bosqichma-bosqich amalga oshirish uchun xizmat qiladilar.

1.3. Ta'lim tizimi va turlari.

Tayanch iboralar: ta'lim islohiyati, uzluksiz ta'lim, ta'limni isloh qilish, ta'lim tizimi, ta'lim turlari, pedagoglar sifati, malaka oshirish turlari.

1. Uzluksiz ta'lim tizimini tashkil etish va rivojlantirish prinsiplari. O'zbekiston Respublikasida ta'lim jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-madaniy rivojlantirishning ustuvor sohasi ekanligi ta'lim islohiyatini pedagogik ta'lim mazmunini o'zgartirishdan boshlashni taqazo etadi. Soxani har tomonlama rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri Respublika bo'yicha ta'limning zamonaviy mushtarak tizimini yaratish va uni takomillashtirishdir. Respublikada yagona ta'lim tizimi yaratilgan bo'lib, u maktabgacha tarbiya, umumiy ta'lim, maktabdan tashqari ta'lim, hunar-texnika ta'limi, o'rta-maxsus ta'lim, oliy ta'lim, ilmiy va ilmiy pedagogik xodimlar tayyorlash, xodimlarni malakasini oshirish va qayta tayyorlash, oiladagi ta'lim hamda mustaqil ta'limni o'z ichiga oladi.

Ushbu tizim xalq ta'limi tarmoqlaridagi turli qarashlar, yo'nalishlarni bartaraf qilib ta'limni takomillashtirish va rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, ishlab chiqarish usullari asosida qurilgan.

Tizim quyidagi qoidalarga asosan amalga oshiriladi:

- Uzluksiz ta`lim tizimining yangiligi, uning barcha qismlari bilan o`zaro aloqada bo`lishi;

- Shaxs va jamiyatning talabidan kelib chiqib, ta`limning har tomonlama maqbul yo`llarini tanlash, fan va ishlab chiqarishning, shuningdek ta`lim va tarbiyaning mehnat bilan aloqasini mustahkamlash;

- Mutaxassislar tayyorlaydigan va malakasini oshiradigan o`quv dargohlarida o`qitishning maqbul uslub va shakllarini qo`llash;

- Ta`limning davlat standartlarini (DTS) joriy etish;

- Uzluksiz ta`limda ruhiy-pedagogik uslublarni qo`llash, shaxsning qobiliyatini, iqtidorini test yo`li bilan aniqlash;

- xodimlar tayyorlashning ilmiy va milliy asoslarini ishlab chiqish;

- ishlab chiqilgan keng qamrovli o`quv tarbiya tizimining aniq dasturini barcha tarmoqlarda amalga oshirishini nazorat qilish, uning ichki bog`liqligini ta`minlash;

- bozor iqtisodiyotiga o`tish jarayonida ta`limni har tomonlama himoyalash chora-tadbirlarini izlash, boshqarishning zamonaviy, iqtisodiy negizlarini tashkil qilish;

- Xalq ta`limi sohasida xalqaro aloqalarni yo`lga qo`yish, dunyoviy bilim berish texnologiyasini qo`llash, dunyoviy ta`lim standartlarining o`ziga xos usullarini tanlash.

Uzluksiz ta`lim tizimining hayotga tadbiiq etilishi xalq ta`limi faoliyatni tubdan o`zgartiradi hamda malakasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojiga muhim hissa qo`shadi.

Uzluksiz pedagogik ta`lim tizimida pedagog xodimlar tayyorlash bosqichli amalga oshiriladi.

2. Uzluksiz ta`limni isloh qilish yo`llari. Uzluksiz ta`lim sohasida islohotlar quyidagilarni nazarda tutadi:

- ta`lim tizimining kadrlar salohiyatini tubdan yaxshilash, tarbiyachi, o`qituvchi, muallim va ilmiy xodimning kasbiy nufuzini oshirish;

- davlat va nodavlat ta`lim muassasalarining har xil turlarini rivojlantirish;

- majburiy umumiy o`rta ta`limdan o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limiga o`tilishini ta`minlash;

- o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limning markazlari sifatida fan va ishlab chiqarish integratsiyalashgan yangi tipdagi o`quv

muassasalarini vujudga keltirish;

- xalqni boy milliy merosiga asoslangan holda ta`lim oluvchilarning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirish;

- ta`limni boshqarish tizimini takomillashtirish, jamoat boshqaruvi shakllarini rivojlantirish, ta`lim muassasalarini mintaqalashtirish;

- ta`lim olishda ota-onalar, oila, jamoat tashkilotlari, mahallalar, xayriya va xalqaro fondlarning rolini kuchaytirish;

- ta`lim jarayoni va kadrlar tayyorlashga xolis baho beradigan tizimini yaratish va joriy etish;

- ta`lim tizimini moliyaviy, moddiy-texnika bilan ta`minlash mexanizmlarini shakllantirish;

- ta`lim va ilm-fan bilan bog`liq chet el hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni yanada kengaytirish;

- tub yerli millatga mansub bo`lmagan shaxslar zich yashaydigan joylarda ular o`z ona tillarida ta`lim olishlari uchun tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlari yaratish;

- ta`lim oluvchilarning huquqiy, iqtisodiy, ekologik va sanitariya-gigiyena ta`limi hamda tarbiyasini takomillashtirish.

3. Uzluksiz ta`lim tizimi va turlari. Uzluksiz ta`lim tizimining faoliyat olib borishi davlat ta`lim standartlari DTS asosida, turli darajadagi ta`lim dasturlarining izchilligi asosida ta`minlanadi. U quyidagi ta`lim turlarini o`z ichiga oladi:

- Maktabgacha ta`lim;

- Umumiy o`rta ta`lim;

- O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi;

- Oliy ta`lim;

- Oliy o`quv yurtidan keyingi ta`lim;

- Kadarlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash;

- Maktabdan tashqari ta`lim;

- Oilada va mustaqil ta`lim.

Kadrlar tayyorlash milliy modelni o`ziga xos xususiyati mustaqil ravishdagi to`qqiz yillik umumiy o`rta hamda uch yillik o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limini joriy etishdan iboratdir. Bu esa umumiy ta`lim dasturlaridan o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi dasturlariga izchil o`tilishni ta`minlaydi. Umumiy ta`lim dasturlari:

- a) Maktabgacha ta`lim.

- b) Boshlang`ich ta`lim (I-IV sinflar)

v) Umumiy o`rta ta`lim (I –XI sinflar)

g) O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limini qamrab oladi.

Maktabgacha ta`lim. Maktabgacha ta`lim bola sog`lom, har tamonlama kamol topib shakllanishini ta`minlaydi, unda o`qishga intilish hissini uyg`otadi, uni muntazam ta`lim olishga tayyorlaydi. Bu ta`lim bola 6-7 yoshga yetguncha davlat, nodavlat tashkilotlarida va oilada amalga oshiriladi. Bu ta`limni maqsad va vazifalarini ro`yobga chiqarishda mahallalar, jamoat va xayriya tashkilotlari, xalqaro fondlar faol ishtirok etadi.

1. Bu sohani rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim.

2. Malakali tarbiyachi va pedagog kadrlarni ustuvor ravishda tayyorlash.

3. Maktabgacha ta`limni samarali psixo-pedagogik uslublarini izlash va joriy etish.

4. Bolalarni oilada tarbiyalanishni tashkiliy, psixo-pedagogik va uslubiy jihatdan ta`minlash.

5. Zamonaviy o`quv-uslubiy qo`llanmalar, texnik vositalar, o`yinchoqlar va o`yinlar yaratish, ularni ishlab chiqish.

6. Bolalarni xalqning boy madaniy-tarixiy merosi va qadriyatlar asosida ma`naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash uchun shart-sharoitlar yaratish

7. Dasturlarni o`ziga mosini tanlab olish, malakali maslahatlar berish xizmatini yaratish.

8. Maktabgacha tarbiya va sog`lomlashtirish tarmog`ini qo`llab-quvvatlash va rivojlantirish mexanizmini ishlab chiqish

Umumiy o`rta ta`lim. To`qqiz yillik (I-IX sinflar) o`qishdan iborat umumiy o`rta ta`lim majburiydir. Ta`limning bu turi boshlang`ich (I-IV sinflar) ta`limni qamrab oladi, o`quvchining fanlar asosida muntazam bilim olishlari, ularda bilim o`zlashtirish extiyoji, asosiy o`quv-ilmiy va umummadaniy bilimlarni, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan ma`naviy-axloqiy fazilatlarni, mehnat ko`nikmalarini, ijodiy fikrlash va atrof-muhitga ongli munosbatda bo`lishini va kasb tanlashni shakllantiradi. Umumiy o`rta ta`lim tugallangandan keyin ta`lim fanlari va ular bo`yicha olgan baholar ko`rsatilgan xolda davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi attestat beriladi.

Umumiy o`rta ta`limning yangicha tizim va mazmunini

shakllantirish uchun quyidagilar zarur:

1. Maktabning I–IX sinflari doirasida sifatli umumiy o`rta ta`lim olishni ta`minlovchi DTS ishlab chiqish va joriy etish, bunda akademik litseylar va kasb-hunar kollejlaridan keyin olinadigan ta`lim dasturlari bilan mantiqiy bog`liqlik xisobga olinishi lozim.

2. Yuqori malakali kadrlar tayyorlash.

3. Hududlarning jo`g`rofiy va demografik xususiyatlariga, shaxs, jamiyat va davlatning ehtiyojlariga muvofiq ravishda ta`lim muassasasi tarmoqlarini rivojlantirish.

4. O`quvchilarning qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq ravishda ta`limga tabaqalashtirilgan yondashuvini joriy etish.

5. Ta`lim berishning ilg`or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o`quv-uslubiy majmualarini yaratish va o`quv-tarbiya jarayonini didaktik jihatdan ta`minlash.

6. O`quvchilar kasb-hunar tanlaydigan va psixologik-pedagogik jihatdan maslahatlar oladigan markazlar tashkil etish.

O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi. Umumiy o`rta ta`lim negizida o`qish muddati 3 yil bo`lgan majburiy o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi uzluksiz ta`lim tizimidagi mustaqil turdir. O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi yo`nalishi akademik litsey yoki kasb-hunar kolleji o`quvchilar tomonidan ixtiyoriy tanlanadi.

Akademik litsey DTSga muvofiq o`rta maxsus ta`lim beradi. O`quvchilarning imkoniyatlari va qiziqishlariga qarab jadal intellektual rivojlanishi, chuqur, soxalashtirilgan, tabaqalashtirilgan, kasbga yo`naltirilgan ta`lim olishni ta`minlaydi. Bola o`zi tanlab olgan soha bo`yicha (gumanitar, texnika, agrar) bilim va ko`nikmalarni o`qishni muayyan oliy dargohlarda davom ettirish, yoki mehnat faoliyatida ro`yobga chiqarishlari mumkin.

Kasb-hunar kollejiga tegishli DTS doirasida o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi beradi. Bolani kasb-hunar moyilligi, bilim va ko`nikmalarni chuqur rivojlantirish, tanlab olingan kasb-hunar bo`yicha bir va bir necha ixtisosni egallash imkonini beradi. Kasb-hunar kollejarining jixozlanganlik darajasi, pedagogik tarkibni tanlanganligi, o`quv jarayonining tashkil etish bo`yicha yangi tipdan o`quv muassasa hisoblanadi. Ular bir yoki bir necha zamonaviy kasb-hunarni egallash tegishli o`quv fanlaridan chuqur nazariy bilim olish imkonini beradi. Bitiruvchilarga davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi diplom beriladi. Bu diplomlar yoshlarga o`qishni keyingi

bosqichda davom ettirish yoki egallagan ixtisos bo'yicha mehnat faoliyatini davom ettirish huquqini beradi.

O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limini tashkil etish va rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish zarur.

1. Har ikki muassasalar faoliyat ko`rsatishning normativ bazalarini ishlab chiqish va joriy etish.

2. Oliy ta`lim, ishlab chiqarish, fan va madaniyat mutaxassislarining jalb etgan holda yuqori malakali kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlashning Shu jumladan chet elda tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etish.

3. O`rta maxsus kasb-hunar ta`limi DTSni ishlab chiqish va joriy etish.

4. Har ikkala muassasa uchun ta`lim va o`quv-uslubiy majmualar, kasb-hunar dasturlari ishlab chiqish.

5. Mehnat faoliyati ko`nikmalarini egallashlari uchun ixtisoslashtirilgan dasturlar ishlab chiqish va joriy etish.

6. Kollejlar bitiruvchilariga nisbatan ixtisos va kasb-hunar, malaka talablarining ro`yxatini ishlab chiqish.

7. Har ikki muassasalarning moddiy-texnik va axborot bazalarini mustahkamlash.

Oliy ta`lim. Oliy ta`lim va o`rta maxsus kasb-hunar ta`limi negiziga asoslanadi hamda (bakalavriyat va magistratura) bosqichiga ega. Oliy ta`lim muassasalariga tinglovchi qabul qilish.

a) davlat grantlari

b) pullik-shartnomaviy asosda amalga oshiriladi.

Bakalavriyat-Mutaxassisliklar bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradi va ta`lim muddati kamida to`rt yil davom etadigan tayanch oliy ta`limdir.

Bakalavrlik dasturi tugagandan so`ng bitiruvchilarga davlat attestatsiyasi yakunlariga binoan kasb bo'yicha «bakalavr» darajasi beriladi va davlat tomonidan kasb-hunar bilan Shug`ullanish huquqini beradigan diplom topshiriladi.

Magistratura - aniq mutaxassislik bo'yicha fundamental va amaliy bilim beradigan, bakalvriyat negizida ta`lim muddati kamida ikki yil davom etadigan oliy ta`limdir. «Magistr» darajasini beradigan davlat malakasi attestatsiyasi magistrlik dasturining intixosidir. Magistrlarga davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi, kasb-hunar faoliyati bilan Shug`ullanish huquqini beradigan diplom topshiriladi.

Ikki bosqichli oliy ta`lim tizimini tashkil etish va rivojlantirish uchun quyidagilarni amalga oshirish zarur.

1. Ikki bosqichli DTSni ishlab chiqish va joriy etish.
2. Oliy ta`limga professor o`qituvchi kadrlar tayyorlash, chet ellardagi yetakchi o`quv va ilmiy markazlarda tayyorlash.
3. Oliy ta`lim muassasalarida tarkibiy o`zgarishlar o`tkazish .
4. Oliy ta`lim muassasalarida boshqaruvni shakllantirish, mustaqilligini kuchaytirish, jamoat nazorat boshqaruvini joriy etish.
5. Oliy ta`limning fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyasi ta`sirchan mexanizmini ishlab chiqish va joriy etish.
6. O`qishni, mustaqil bilim olishni kuchaytirish hamda masofadan o`qitish ta`lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish va to`liq o`zlashtirish.
7. Yangi pedagogik va axborot texnologiyalari, tayyorgarlikning model tizimidan foydalangan holda tinglovchilarni o`qitishni jadallashtirish.

8. Ta`limning Xalq boy merosiga, umumbashariy qadriyatlarga asoslangan holda insonparvarlik yo`nalishlarini ta`minlash.

Oliy o`quv yurtidan keyingi ta`lim. Bu ta`lim jamiyatning oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarga bo`lgan ehtiyojlarini qondirishga, shaxsning ijodiy ta`lim kasb-hunar manfaatlarini qanoatlantirishga qaratilgan. Bu ta`lim:

- a) ad`yunktura
- b) doktorantura
- c) mustaqil tadqiqotchiliklar mujassamlashgan.

Oliy o`quv yurtidan keyingi ta`lim bosqichlari dissertatsiya himoyasi bilan yakunlanadi. Yakuniy davlat attestatsiyasi natijasiga ko`ra tegishli ravishda fan nomzodi va fan doktori ilmiy darajasi berilib, davlat tomonidan tasdiqlangan namunadagi diplom topshiriladi. Oliy o`quv yurtidan keyingi ta`limni rivojlantirish tadbirlari quyidagilarni o`z ichiga oladi.

1. Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash va attestatsiyadan o`tkazish tizimini takomillashtirish.
2. Kasb ta`limi tizimi uchun oliy malakali ilmiy-pedagog kadrlarni ustuvor ravishda tayyorlaydi.
3. Rivojlangan davlatlarning ilmiy markazlarida ustuvor yo`nalish bo`yicha oliy malakali, ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash uchun shart sharoitlarni yaratib berish.

4. Fan, texnologiya va ta`lim sohasida rivojlangan mamlakatlar bilan xalqaro hamkorlikni chuqurlashtirish.

Kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash. O`zbekiston ta`lim tizimida rahbarlar va mutaxassislar kasbiy va lavozim malakasini oshirishni taminlovchi malaka oshirish va qayta tayyorlashni yagona tizimi mavjud. Bu davlat va boshqa o`quv muassasalarida bepul, yoki pullik shartnoma asosida amalga oshiriladi. Xalq ta`limi tizimida 15 ta malaka oshirish institutlari bo`lib, Shundan Respublika Xalq ta`limi xodimlarining malakasini oshirish Markaziy instituti va 14 ta viloyatda malaka oshirish institutlari hamda kurslar ishlab turibdi. Bu institutlarda kadrlar o`z kasbiy mahoratlarini oshirib bilimlarini mustahkamlaydilar.

Xalq ta`limi xodimlarining malaka oshirishdan asosiy ko`zlangan maqsadlari:

1. Malaka oshirish davrigacha oraliqdagi yangi bilimlar olish va egallash.
2. Kasb mahorati va malakasini takomillashtirish.
3. O`z ustida ishlash zarurati ko`nikmasini hosil qilish, kurs davomida o`zaro tajriba almashish.
4. Kurs davomida uni qiynab kelayotgan muammolarga yechim (javob) topish.

Malaka oshirishning quyidagi turlari mavjud: - ishlab chiqarishdan ajralgan holda viloyat, tumanda o`tkaziladigan kurslar;

- internet tarzdagi kurslar;
- erkin tinglovchilik kurslari;
- sirtqi va qatnovchi kurslar;
- muammoli (maqsadli) kurslar;
- shaxsiy reja asosidagi kurslar;
- mualliflik kurslari (ilg`or pedagoglar bazasida);
- tuman va shaharlararo doimiy harakatdagi kurslar.

Shularning ichida ishdan ajralmagan holda malaka oshirish keng qo`llanilib kelmoqda.

Bozor sharoitida pedagoglar uchun mustaqil holda malaka oshirish asosiy yo`nalish bo`lib qolishi kerak. Zero, har qanday malaka oshirish kurslari doimiy mustaqil mutolaa qilish o`rnini bosa olmaydi.

Bundan tashqari, malaka oshirish jarayonining dastlabki bosqichlari o`z ustida ishlash, o`zaro darslarga kirish, metod

birlashmalari, pedagogik kengashlari, kursiy birlashmalar ishlarida, turli ilmiy-amaliy anjumanlarda, pedagogik o`qishlar, xalq universitetlari ishlarida ishtiroki bilan belgilanadi. Malaka oshirish tizimida o`z yechimini kutayotgan muammolar juda ko`p. Masalan:

a) malaka oshirishni bozor iqtisodiyotiga moslab qayta ishlarni tashkillash.

b) mehnatga pirovard natijaga qarab haq to`lash.

c) o`qituvchi malakasi mezonini kursgacha va kursdan keyin hisoblash mexanizmini ishlab chiqish.

d) malaka oshirish institutlarida dars samaradorligini oshirish maqsadida ilmiy jihatdan pedagoglar sifatini qayta ko`rib chiqish.

e) o`tilayotgan mashg`ulotlarni tahlil qilish, baho berishni yo`lga qo`yish.

Maktabdan tashqari ta`lim. O`zbekiston Respublikasi «Ta`lim to`risidagi qonun»ning 10-moddasiga asosan bolalarning ehtiyojlarini, xolis fikrini ro`yobga chiqarish, ularning bo`sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida davlat muassasalari, turli mulk shakllariga ega bo`lgan korxonalar, jamoat tashkilotlari va alohida fuqarolar madaniy-badiiy, ilmiy-tabiiy, texnika, sport va boshqa yo`nalishlaridagi maktabdan tashqari ta`lim muassasalarini tashkil etishlari mumkin. Bu tashkilotlarning vazifasi: Vatanga fidoiy, xalqparvar, milliy an`ana va urf-odatlarni biladigan va qadrlaydigan ishbilarmon mustaqil, oliy himmat, yaratuvchan, baynalminal his tuyg`ular egasi bo`lgan yoshlarni tarbiyalashdir.

1.4.Kadrlar tayyorlash milliy modeli: shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta`lim, fan va ishlab chiqarish.

Tayanch iboralar: mamlakat taraqqiyoti, ta`lim–tarbiya berish, milliy model, kadrlar tayyorlash milliy tizimi, shaxs kamoloti, davlat va jamiyat, ishlab chiqarish.

Insonni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo`lib, ajdodlarimiz ma`rifat, ma`naviyat va madaniyatni qanday qilib yosh avalodga o`rgatish - ularni komillikka yetaklash yo`llari, qonun-qoidalarini mutassil izlaganlar. Bu esa, **pedagogika** fanining maydonga kelishiga sabab bo`lgan. Chunki, insonning ma`rifatli va ma`naviy komillikka erishishi pedagogika fanining yetakchiligida amalga oshiriladi.

Ma'lumki, mamlakatimiz taraqqiyoti va kelajagi ta'lim-tarbiya sohasidagi yuqori samaradorlikka erishishga, ularning jahon ta'limi talablari bilan mosligi va amaliy hayotdagi o'rnini qay darajada topayotganligiga bog'liq.

Shu ma'noda ta'lim-tarbiya berish bo'lajak mutaxassislarni yangicha sharoitlarda ishlashga tayyorlovchi innovatsion jarayon bo'lib, oldingi egallagan bilimlar asosida ijobiy pedagogik samaralarni beruvchi yangicha yondoshuv texnologiyalarini yaratish va joriy etishdan iboratdir. Bu talablarni bajarish ta'lim - tarbiya jarayonini ilm - fan va texnika-texnologiyalarning eng so'ngi yutuqlari asosida, zamon talablarini hisobga olgan holda tashkil etish muammosi mavjudligini ta'kidlaydi.

Ta'lim-tarbiya sohasida Respublikamizda qator tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, «Ta'lim to'g'risida»gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» va jahon ta'limi andozlari talablarlariga mos keluvchi «Davlat ta'lim standartlari»da davr bilan hamnafas, ya'ni «Intellektual asr»ning faol ishtirokchilarini tayyorlash ko'zda tutilgan. XXI asrning faol ishtirokchisi esa, keng ma'noda ta'lim-tarbiya va ularning rivojlanishi haqidagi ma'lumotlar bilan bog'langan holda barkamol shaxsni voyaga yetkazishdek innovatsion jarayonni o'zida mujassamlashtiradi.

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni yaratish va ulardan amaliyotda keng foydalanishga erishish, «Ta'lim-fan-amaliyot» integratsiyasining ta'lim tizimidagi samarasiga alohida e'tibor qaratilgan. Qabul qilingan «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning milliy modelidagi bosh muddao ham barkamol avlod tarbiyasi, mustaqil va erkin fikrlovchi, dunyoqarashi keng ijodkor shaxsni tarbiyalash masalasidir. Bu vazifani esa, pedagogika fani asoslaridan xabarsiz kishi me'yoriga yetkaza olmasligi hech kimga sir emas.

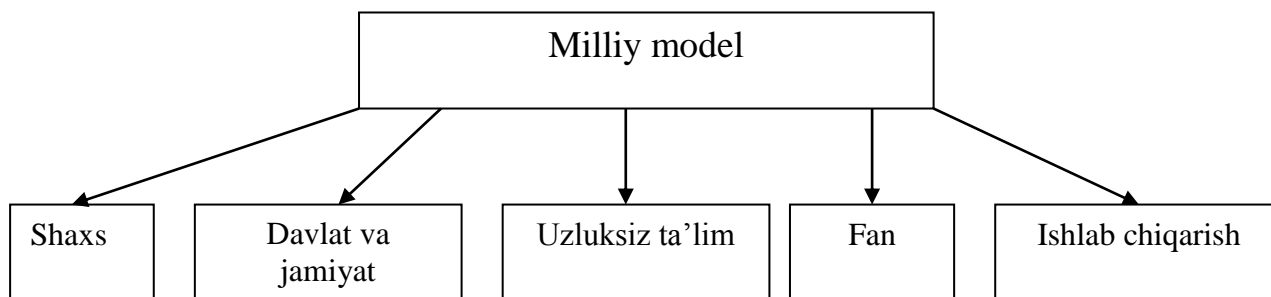
Ushbu ma'noda bo'lajak o'qituvchilar zimmasiga qo'yiladigan yangi pedagogik tafakkurni shakllantirish vazifasi zamonaviy pedagogika fanining mazmun-mohiyatini tashkil etadi, shuningdek, jamiyat oldida milliy maktab modelini yaratish, milliy ta'lim tizimini, uning mazmunini jahon tajribasi mezonlariga mos davlat standartlari asosida yaratish vazifasini hal etish ham milliy pedagogikamizning zimmasiga yuklatiladi.

O'zbekiston Respublikasidagi pedagogik oliy o'quv yurtlarida

o'rganiladigan pedagogika fani o'qituvchilik kasbiga tayyorlash tizimida alohida ahamiyat kasb etadi va ixtisoslikka yo'naltiruvchi fan hisoblanadi. Mazkur o'quv fani o'zbek xalqining milliy qadriyatlari, urf - odat, marosim va an'analari hamda xalq pedagogikasi aqidalariga asoslanib, didaktika, uning maqsad va vazifalari, ta'lim jarayonining mazmun-mohiyati, ta'lim qonuniyatlari va tamoyillari, ta'lim metodlari va vositalari, ta'limni tashkil etish turlari va shakllari, O'zbekiston ta'lim tizimi va korreksion pedagogika to'g'risida bo'lajak o'qituvchilarga tushuncha berish orqali yosh avlodni tarbiyalash, shaxsni kamol toptirish, e'tiqod va malakalarini shakllantirish, ma'naviy-axloqiy yuksaltirish jarayoniga olib kiradi. Pedagogika fanining boshqa fanlar orasidagi tutgan muhim o'rni ham ana shunda dir.

Har qanday mamlakatning kuchi fuqarolarning ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyatga egaligi bilan belgilanadi.

Fuqarolarning ma'naviy yetukligi, intellektual salohiyati, ta'lim tizimining mazmuni, shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun xizmat qiluvchi moddiy va ma'naviy shart-sharoitlarning mavjudligi, jamiyatda qaror topgan ijtimoiy sog'lom muhit darajasi, shuningdek, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy e'tiqodlari asosida shakllantiriladi.

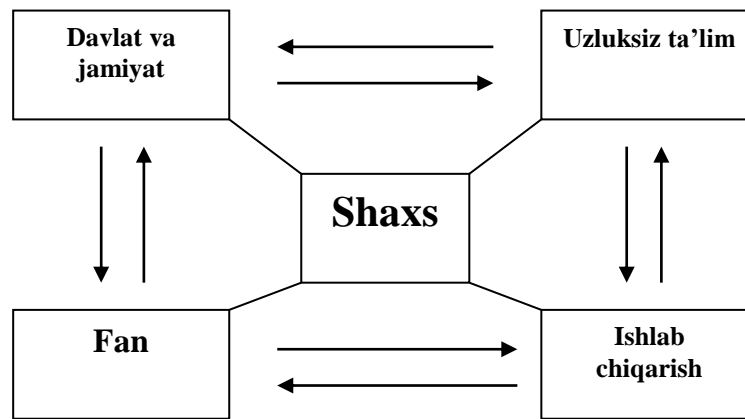
1-shakl. “Milliy model”ning tarkibiy tuzilishi.

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ning yaratilishida mazkur jihatlar o'rganildi. Milliy dastur asosini O'zbekistonning taraqqiyotini ta'minlay oladigan, uni jahonning ilg'or mamlakatlari darajasiga ko'tarishga hissa qo'shuvchi, dadil mustaqil fikrli, bilimli, malakali mutaxassis, ayni paytda insoniy ijobiy sifatlarga ega bo'lgan kadrlarni tarbiyalash, voyaga yetkazish jarayonini asoslab beradi.

Barkamol Shaxs va yetuk malakali mutaxassis milliy model mohiyatini to'laqonli ifoda etadi.

Kadrlar tayyorlash milliy modeli faqat ta'lim-tarbiyadan iborat

bo'lib qolmay, bir-biriga bog'liq ko'pgina hayotiy bosqichlarni ham o'z ichiga oladi. Milliy model bu shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarishning o'zaro uzviy birligi va hamkorligi, ularning bir-biriga aloqasini aks ettiradi (2 - shakl).

2-shakl. “Milliy model”ning tarkibiy qismlari va ularning o’zaro aloqadorligi.

Kadrlar tayyorlash milliy modelining asosiy tarkibiy qismlarini quyidagicha ta’riflash mumkin:

Shaxs-kadrlar tayyorlash milliy tizimining bosh sub’ekti va ob’ekti, ta’lim sohasidagi xizmatlarning iste’molchisi va ularni amalga oshiruvchisi.

Shaxs uzluksiz ta’lim jarayonida dunyoviy, ilmiy bilimlarni o’zlashtirib, fan asoslarini puxta egallab, ishlab chiqarish sohalari bilan tanishib, shuningdek, ijtimoiy-gumanitar fanlarni o’rganib hamda izchil uzluksiz ravishda tashkil etuvchi tarbiyaviy ta’sirlar asosida insoniy sifatlarni o’zlashtirib borar ekan yillar davomida unda yuksak ma’naviyat salohiyati va muayyan yo’nalish bo’yicha kasbiy mahorat shakllanib boradi. Shaxs eng avvalo, o’z oldiga muayyan maqsadni qo’ya olishi hamda unga erishish yo’lida tinimsiz izlanishi, o’qib o’rganishi lozim. Shu tariqa u ijtimoiy raqobatga chidamli kadr (mutaxassis) sifatida kamolga yetadi.

Shaxsning o’z-o’zini anglash tuyg’usiga ega bo’lishi, ta’lim sohasidagi xizmatlaridan to’laqonli va samarali bilish uning har tomonlama rivojlanishi, yetuk mutaxassis bo’la olishi yo’lidagi muhim omilidir. Inson kamoloti, eng avvalo, uning o’ziga bog’liqdir. Shu bois milliy dasturda shaxs va uning kamolotiga alohida e’tibor qaratilgan.

Davlat va jamiyat - ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimining

faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlar tayyorlash va ularni qabul qilib olishining kafillari.

Shaxs kamoloti nafaqat o'zi uchun balki davlat va jamiyat taraqqiyoti, ravnaqi uchun ham ahamiyatga egadir. Fuqarolari komil inson bo'lgan mamlakat istiqboli porloq bo'ladi.

Shaxs va davlat (jamiyat) o'rtasidagi aloqa ikki tomonlama xususiyatga ega. Shu bois har qanday davlat (jamiyat) o'z fuqarolarini yashash, mehnat qilish, shuningdek, iqtisodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishi, uni namoyon eta bilishi uchun yetarli darajada shart-sharoit yaratib berish mas'uliyatini o'z zimmasiga oluvchi sub'ekt sifatida namoyon bo'ladi.

Uzluksiz ta'lim-malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo'lib, ta'limning barcha turlarini, davlat ta'lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimini tuzilmasi va uning faoliyat ko'rsatish muhitini o'z ichiga oladi.

Topshiriq va savollar.

1. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning qabul qilinishi davr talabi ekanligini izohlang.

2. 1992 yil 2 iyul kuni qabul qilingan birinchi «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning asosiy vazifalari nimadan iborat?

3. Milliy ta'lim deganda nimani tushunasiz?

4. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunning umumiy qoidalari nimadan iborat?

5. Ta'lim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy himoya qilish deganda nimani tushunasiz?

6. Ta'lim tizimini boshqarish deganda nimani tushunasiz?

7. Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillarini izohlab bering.

8. Ta'lim tizimi va turlarining mohiyatini tushuntirib bering.

9. Kadrlar tayyorlash milliy modeliga nimalar kiradi?

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimov I.A. O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. T., "O'zbekiston", 1996.

2. Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. T., "O'zbekiston", 1996.

3. Karimov I.A. O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida. Xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T., "O`zbekiston", 1997.

4. O`zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta`lim to`g`risida. T., 1997.

5. O`zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. T., 1997.

6. Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. T., "Sharq", 1997.

7. Barkamol avlod orzusi. T., O`zbekiston milliy ensiklopediyasi. 2000.

Internet saytlari:

1. www.ziyonet.uz

2. www.tdpu.uz

3. www.pedagog.uz

II. PEDAGOGIKA - IJTIMOIIY FAN SIFATIDA.

2.1. Pedagogika fanining paydo bo`lishi va rivojlanishi.

Tayanch iboralar: pedagogika - fan sifatida, iqtisodiy-siyosiy jihatdan yuksalish, ma`rifat tarixi, milliy uyg`onish vakillari.

Pedagogika fanida tarbiya asosiy kategoriya hisoblanib, u jamiyat va oilada har tomonlama rivojlangan insonni shakllantirishdagi muayyan faoliyatni ifodalaydi. Tarbiyaning ilk shakllari ibtidoiy jamiyat davridayoq paydo bo`lgan. Keksa avlod mehnat jarayonida orttirgan tajribalarni yosh avlodga o`rgatgan. Quldorlik jamiyatida Sharqda tarbiyaga oid turli qarashlar vujudga keldi. Feodalizm davrida ta`lim-tarbiya ishlari hukmron feodal sinfi maqsadini ko`zlab ish tutar, shuning uchun ta`lim-tarbiya muassasalarida diniy mafkura gegemonlik qilar edi. Bu asosan, O`rta Osiyodagi pedagogik fikr, maktab va madrasalarga katta ta`sir ko`rsatdi.

O`rta asr uyg`onish davrida Sharqda dunyoviy ta`lim keng rivojlandi. Biroq keyingi asrlarda butun madaniyatda bo`lgani singari ta`lim-tarbiyada diniy mafkura ustunlikni o`z qo`liga oldi. Biroq dunyoviy ta`lim tizimida ham, diniy ta`lim tizimida ham xalq og`zaki ijodiyotidan, jumladan rivoyatlar, ertaklar, masallardan fozil inson tarbiyasida foydalanildi. Xalq og`zaki ijodiyotidagi fikrlarni ijtimoiy ong va axloqni shakllantirishda qo`llash samarali natija berishi zamonaviy pedagogika tomonidan tan olindi.

Pedagogikaning fan sifatida shakllanishi yosh avlodni hayotga tayyorlash, ular tarbiyasini samarali amalga oshirish ehtiyojlaridan kelib chiqadi. Bu ehtiyoj tarbiya borasida orttirilgan tajribalar to`plangandan keyin o`sha tajribalarni umumlashtirish, yoshlar tarbiyasi haqida qonun-qoidalarni ishlab chiqarish zaruratini taqozo etadi.

Qadimdan inson tarbiyasiga oid bo`lgan fikrlar xalq maqollarida, afsonalarda, dostonlarda o`z ifodasini topgan. «Alpomish», «To`maris», «Kalila va Dimna», «Siyosatnoma», «Qutadg`u bilig», «Devoni lug`atit turk» kabi doston, masal va ertaklarda rostgo`ylik, ota-onaga hurmat-ehtiram, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi tuyg`ular, fazilatlar tarannum etilgan.

Tarbiya kishilik jamiyati ibtidosida paydo bo`lgan va bashariyat manfaatlari uchun xizmat qilib kelgan. Tarbiya avlodlar o`rtasidagi

aloqani ta`minlaydi. Kattalar o`zlari turmush jarayonida orttirgan tajribalarini o`zidan keyingi avlodga o`rgatib borganlar. Kichik avlod esa, faoliyati davomida yangi-yangi muammolarga duch kelib, ularning yechimini topish barobarida bilim va ko`nikmalarni egallab, oldingi avloddan meros qolgan bilimlarini yanada boyitib, o`zidan keyingi avlodga qoldiradi. Insoniyat tarixiy taraqqiyot mobaynida katta yo`lni, bu yo`lda u turli ijtimoiy bosqichlarni bosib o`tdi. Formasiyalarning o`zgarishi natijasida ish munosabati bilan ishlab chiqarish munosabatlari taraqqiy etdi. Bu hol tarbiya jarayonining takomillashib borishiga o`z ta`sirini ko`rsatdi.

Mustaqil O`zbekiston bugungi kunga kelib jahonga o`z nomini tanitdi. Iqtisodiy-siyosiy jihatdan yuksaldi. Ayniqsa, mahsulot ishlab chiqarish oshdi, hamkorlikdagi korxonalar kuchaydi. O`zbekiston dunyoning katta bozoriga shaxdam qadam tashladi. Shu bilan birga O`zbekistonning rivojlangan mamlakatlar qatoridan o`rin olishida bugun va kelajak uchun zarur bo`lgan zamonaviy kadrlarga ham ehtiyoj sezila bordi.

Mustaqillik, erkinlik, bunyodkorlik esa ijodiy, amaliy, nazariy tashabbusda namoyon bo`ladi. Tashabbus iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishning, insonlarning yangi talabiga mos keladigan moddiy, ma`naviy mahsulotlar yaratishga qaratilgan taklif, g`oya, fikr yoki amaliy jarayondir.

Ikkinchi chaqiriq O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi birinchi sessiyasi mustaqil davlatimiz rivojlanishi tarixida mamlakatimizda bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy, demokratik davlat, erkin fuqarolik jamiyat qurilishida bozor iqtisodiyotining yangi, hali ishga tushirilmagan mexanizmlarini ishlab chiqish va ishga tushirishda iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotning yangi harakatlantiruvchi kuchlarini ishga solishda XXI asrga kirib boruvchi yangi g`oyalar, texnologiyalar sessiyasi bo`lib qoladi. Bu tasdiq Prezidentimizning sessiyada «Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot-pirovard maqsadimiz» nomli jahonShumul ma`ruzalaridagi taraqqiyot yo`nalishlarining mazmunan uyg`unligidan kelib chiqadi. Ma`naviy qadriyatlar ma`naviy - insoniy fazilatga aylansagina insonlarning hayotlari jo`shqin, baxtiyor bo`ladi. Mehnatlari unumdor bo`lib, haqiqiy farovon hayot kechiradilar.

Turon zaminida vujudga kelgan milliy uyg`onish vakillari-jadidlarning aksar qismi maorifning mavjud holatiga qarshi bosh ko`tarib, islohotlar o`tkazish, yangi usul maktablari tashkil etish,

Turkistonliklarni qisqa muddatda rivojlangan, madaniyatli va farovon turmush kechiradigan xalqqa aylantirish yo`lida harakat qildilar. Ularning ezgu amallari, pokiza niyatlari, ilg`or g`oyalari avlodlar tomonidan davom ettirilib, 60-70 yildan keyin ularni amalga oshirish imkoniyati paydo bo`ldi. Bu imkoniyatni qo`ldan boy bermay milliy maktab va uning yangi ma`rifat usul va uslublarini yaratish vaqti keldi.

Ma`rifatning qisqacha tarixi tahlili shuni ko`rsatib turibdiki, u qaysi davrda va qaysi hududda shakllanib, rivoj topganligidan qat`iy nazar, quyidagi tamoyillarga asoslangan:

- odamlarning irqidan, dinidan, millatidan va istiqomat qilib turgan joyidan qat`iy nazar, ularning ta`lim-tarbiyaga bo`lgan ehtiyoji natijasida Shu ijtimoiy soha va uning ilm-fani vujudga keldi;

- ma`rifatning birdan bir maqsadi aholiga bilim berish va ularni bu bilimlarni hayotda qo`llay olishlikka o`rgatishdir;

- bundan maqsad odamlarda tegishli ko`nikma hosil qildirish, ularda ijobiy - ijtimoiy fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirish;

- qadimgi va undan keyingi asrlarda yashagan ajdodlar uchun rostgo`ylik, sog`lom fikr va jasurlik, odob va axloqiylik, mehnatsevarlik, mehmonnavozlik, iymon va e`tiqodlilik asosiy xislatlar hisoblangan;

- ta`lim-tarbiyada oddiydan murakkabga, ma`lumdan noma`lumga, umumiydan xususiya borish, ko`rgazmalilik va uzluksizlikka amal qilish, tushunarli tilda, hayotiy misollarda hamda zamonaviy usullarda bayon qilish.

2.2. Pedagogika fanining ob`ekti, predmeti va funksiyalari.

Tayanch iboralar: pedagogika fanining vazifalari, asosiy tushunchalar, fanning ob`ekti, fanning predmeti, fanning funksiyalari.

Pedagogika fanining vazifalaridan kelib chiqqan holda unga quyidagi ta`rifni berish mumkin: Pedagogika ta`lim-tarbiyaga oid bilimlarni mushtarak holda jamlab, ularni saralab sinovdan o`tkazuvchi va bir tartibga keltiruvchi, ularni boshqalarga o`rgatuvchi fandır.

Pedagogika fanining asosiy vazifasi butun dunyodagi ma`rifat sohasiga tegishli bilimlarni to`plab, ularni didaktika ko`rigidan o`tkazishdir. Didaktika ko`rigidan o`tkazish deganda, pedagogikaga tegishli maqola, risola va yirik asarlar mazmuni va mohiyatini

didaktika tamoyilidagi talablarga solishtirib ko`rish tushuniladi. Tadqiqotlar Shuni ko`rsatadiki, chop etilayotgan pedagogikaga oid asarlarning 7-10 foizi didaktikaning tamoyillariga to`g`ri kelar ekan. Shuning uchun pedagogika fanining birinchi vazifasi nashrdan chiqqan pedagogikaga oid asarlarni didaktika tamoyillari bilan taqqoslab, tahlil qilishdir. Amaliyotchi-o`qituvchi va pedagoglarning vazifasi pedagogik adabiyotlarni o`z faoliyatida ko`r-ko`rona qo`llayvermasdan, ularga tanqidiy yondoshib, didaktika tahlilidan o`tkazib qo`llashdan iboratdir.

Pedagogika fanining ikkinchi vazifasi, muayyan asar didaktikaning barcha tamoyillariga mos kelishi ma`lum bo`lgandan keyin, uning mahalliy sharoitga to`g`ri kelish - kelmasligini aniqlashdir. Chunki, har qanday ijtimoiy voqelikda, shu jumladan ta`lim-tarbiya jarayonida ham hukm suruvchi qonuniyatlar ma`lum bir ijtimoiy sharoitning ob`ektiv borlig`ini qanchalik to`la ifoda etgan bo`lishiga qaramay, boshqa ijtimoiy sharoitga to`g`ri kelmasligi mumkin. Shuning uchun ham, maorifchi olimlar, o`z hududidan tashqarida pedagogikaning hamma qonuniyatlariga asoslanib, yaratilgan ta`lim-tarbiya usul va uslublarini o`z hududida qaytadan sinab ko`rishlari shart.

Pedagogika fanining uchinchi va asosiy vazifasi pedagogik sohada asrlar davomida to`plangan bilimlarni dars berishning ma`lum usuli va uslublari yordamida, tasdiqlangan reja va dasturlar asosida o`qituvchilarga berish va bu bilimlarni amaliyotda qo`llashni o`rgatishdir.

Pedagogika-tarbiya haqidagi fan. Pedagogikaning asosiy tushunchalari-tarbiya, o`qitish, rivojlantirish, ma`lumot va ularning o`zaro aloqasi. Pedagogika (paydagogos-grekcha «bola» va «yetaklash» ma`nosini bildiradi) insonni shakllantirishda muayyan tizim, faoliyat hamda ta`lim-tarbiyaning mazmuni va metodlari haqida bahs yuritadi.

Pedagogikaning an`anaviy tushunchasi-o`sib kelayotgan avlodni tarbiyalash va o`qitish.

XIX asrgacha pedagogika to`g`risida shunda y tushuncha mavjud edi. Hozirgi paytda pedagogika predmeti kengaydi, chunki yangi yo`nalishlar paydo bo`ldi. Jumladan, kasb ta`limi pedagogikasi, o`rta maxsus, kasb-hunar ta`limi pedagogikasi, oliy ta`lim pedagogikasi va boshq.

Pedagogika fanining predmeti - o`qitishning, ta`lim-tarbiyaning zamonaviy qonuniyatlari, mazmuni, usullari, vositalari bilan insonlarni, yoshlarni, mutaxassislarni qurollantirish.

2.3. Pedagogikaning asosiy kategoriyalari.

Tayanch iboralar: fanning asosiy tushunchalari, bilim berish, ma`lumot ta`lim tarbiya natijasidir, o`qituvchi va o`quvchi faoliyati, inson kamoloti, insonning shakllanishi, dunyoqarash va xulqning tarkib topishi.

Insonshunoslik fanlari tizimida pedagogika faning o`ziga xos xususiyati shundan iboratki, u shaxsni shakllantirish va rivojlantirish uchun tarbiya, ta`lim, ma`lumot qonuniyatlarini o`rganadi va ularning yaxlitligini, uyg`unligini ta`minlash uchun pedagogik shart sharoitlar yaratadi. Shu bois pedagogika fanining asosiy tushunchalari (kategoriyalari) tarbiya, ta`lim, ma`lumot, rivojlanish, bilim, ko`nikma, malaka va boshq.

Ma`lumki, shaxs turli omillar ta`sirida shakllanib, rivojlanadi. Sotsial ma`nodagi tarbiya tushunchalari insonning tevarak atrofidagi ijtimoiy sharoitlar, u yashagan tuzimning unga ta`siri sifatida tushuniladi. Tarbiya bu ta`sirlarning ijobiysidan to`la foydalaniladi, salbiy ta`sirni zaiflashtirishga harakat qiladi. Tarbiya haqida pedagogik nuqtai nazardan keng ma`no beradigan bo`lagi, ta`lim tarbiya muassalari tizimida amalga oshiriladigan butun o`quv tarbiya jarayoning biror maqsadni amalga oshirish uchun oldindan tashkil etilgan faoliyat tushuniladi. Milliy mustaqillik tarbiyasining maqsadi mehnat va ijtimoiy faoliyatga, Vatan himoyasiga tayyor bo`lgan, barkamol shaxsni tarkib toptirishdan iborat. Zero, «Yurtiga Vataniga muhabbat, insonparvarlik tuyg`ulari, xalqimizning qon -qoniga singib ketgan azaliy xususiyatdir. Ana shu noyob insoniy fazilatlarni asrab - avaylab va yanada takomillashtirish, farzandlarimizni ozod va demokratik O`zbekistonning munosib o`g`il - qizlari etib tarbiyalash masalasi ma`naviyat sohasidagi ishlarimizning asosiy yo`nalishini, tashkil etmog`i kerak». Karimov I.A O`zbekistonning siyosiy va ijtimoiy iqbolining asosiy tamoyillari T. «O`zbekiston, 1995, 51 bet».

Ikkinchi asosiy pedagogik kategoriya, ya`ni o`qitish, bilim berish, ko`nikma, malakalar bilan qurollantirish tushunchasidir.

O`qitish o`qituvchi bilan o`quvchilarning o`zaro munosabatidan iborat bo`lgan, aniq maqsadga qaratilgan jarayondir. Ta`lim jarayonida o`quvchilar, o`qituvchi boshchiligida insoniyat tomonidan yaratilgan, hayot uchun, kelajak faoliyati uchun zarur bo`lgan ilmlar bilan qurollanadilar, amaliy ko`nikma va malakalarga ega bo`ladilar. Ta`lim jarayonining o`ziga xos xususiyatlaridan yana biri Shundan iboratki, bu jarayonda ijodiy tafakkur rivojlanishi, intellektual qobiliyatlarni jadal o`sishi, mustaqil bilim olishi uchun imkoniyatlar yaratiladi. Agar, bu jarayon o`qituvchi va o`quvchining faolligi asosida tashkil etilmasa o`qishdan kutilgan maqsadga erisholmaydi. O`qituvchi bu jarayonda faqat ma`lumotlar bayon qilish, o`zlashtirish jarayonini boshqarish bilan cheklanmay, o`quvchilar o`quv biluv faoliyatlarini tashkilotchisi bo`lishi kerak.

Asosiy pedagogik kategoriyalardan yana biri ma`lumot tushunchasidir. Ma`lumot ta`lim tarbiya jarayonining natijasi orqali egallangan bilim, ko`nikma malakalar yig`indisi va shakllangan dunyoqarashlar majmuidir. Ma`lumot olishning to`g`ri va ishonchli yo`li davlat ta`lim standartlari bo`yicha bilim beradigan, aniq rejalar, dasturlar asosida o`quv yurtlarida tashkil qilinadigan ta`lim tarbiya jarayonidir. Ma`lumot - ta`lim va tarbiya natijasidir.

Pedagogikada «tarbiya» so`zi turli ma`noda ishlatiladi. Chunonchi, tarbiya keng sotsial ma`noda, ijtimoiy hodisa sifatida qo`llanilganda jamiyatning barcha tarbiyaviy vositalarini: oilani, maktabgacha tarbiya muassasalarini, o`quv-tarbiya muassasalarini, mehnat jamoalari, axborot manbalarining tarbiya yo`nalishida olib boradigan harakatlarini o`z ichiga oladi. Bu tarbiya vositalari o`sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish yo`lida xizmat qiladi.

Pedagogik adabiyotlarda va amaliyotda «tarbiya» so`zi aniq, tor yo`nalishni belgilash uchun ham ishlatiladi. Xuddi shu ma`noda tarbiyachi rahbarligida aniq maqsadga qaratilgan jarayon tushuniladi.

Yangilanayotgan bugungi pedagogika ilmidagi tushunchalar va ta`riflar esa, asosan, milliy istiqloq mafkurasiga mos, umuminsoniy qadriyatlar va milliy o`ziga xoslik bilan birgalikdagi uyg`unlik asosida yaratilmoqda.

Pedagogikaning bir-biri bilan uzviy bog`langan muhim tushunchalari quyidagilardir: tarbiya, ta`lim, ma`lumot, inson kamoloti, insonning shakllanishi, o`qitish, tarbiyaning asosiy qonunlari va maqsadi, pedagogik jarayon, pedagogik muhit, tarbiya

turlari (aqliy, huquqiy, iqtisodiy, mehnat, ekologik, axloqiy, jismoniy va estetik), tarbiya uslublari, ta'lim metodlari, pedagogik-psixologik tushunchalar (ruhiyat, shaxs, faoliyat, o'z-o'zini anglash, muloqot, ruhiy jarayon va holat, malaka, qobiliyat, jo'shqinlik, xarakter, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, sezgi, hissiyot, o'rganish va o'rgatish).

Yuqorida keltirilgan pedagogik tushuncha (kategoriya) larning barchasiga ta'rif berish va izohlash mavzuumiz hajmiy darajasi imkonidan tashqari bo'lganligi bois pedagogikada eng ko'p qo'llaniladigan asosiy tushunchalargagina izoh berishni lozim topdik.

Tarbiya - har bir insonning hayotda yashashi jarayonida orttirgan saboqlari va intellektual salohiyatlarining ijobiy ko'nikmasini o'zgalarga berish jarayoni.

Chunonchi, tarbiya keng sotsial ma'noda ijtimoiy hodisa sifatida qo'llanilganda jamiyatning barcha tarbiyaviy vositalarni o'z ichiga oladi.

Tarbiyaning ob'ektiv qonunlari - o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etish va ijtimoiy hayotning shaxsni, uni o'ziga xosligi hamda sifatlarini shakllantirish tinglovchilardagi turg'un bo'lgan an'analaridir.

Darhaqiqat, tarbiya ijtimoiy hayot uchun zarur bo'lgan hodisalardir. Tarbiya yuksak ma'naviy, jismoniy barkamollik, yaxshining yomondan farqini anglash, yuksak insoniy fazilatlarini shakllantirish qudratiga egadir. Tarbiya kishilik jamiyatining hamma bosqichlarida rivojlanib, o'sib, avloddan-avlodga vorislik vazifasini bajaradigan hodisa. Lekin, har bir jamiyatda tarbiyaning maqsadi, vazifasi, mazmuni o'ziga xosligi bilan farq qiladi.

Xalq iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy zaruratdan kelib chiqib, yosh avlodni tarbiyalash muammolari dastlab Xalq og'zaki ijodiyoti, Xalq pedagogikasi, yozma yodgorlik va pandnomalarda, mutafakkir va ma'rifatparvarlarning asarlarida bosh mavzu bo'lib, komil inson sshaxsini shakllantirish uchun zaruriy hodisa sifatida talqin etilgan. Xalq og'zaki ijodiyotida tarbiya bosh masala sifatida tavsiflangan bo'lsa, tarbiya va odob, Vatanga cheksiz muhabbat, adolat, insof, botirlik, mehnatsevarlik, bilimdonlik kabi g'oyalar tarbiya vositasi tarzida qo'llanilgan. "Vatan qadrini bilmagan o'z qadrini bilmas", "Vatanga kelgan iymonga kelar". "Bola tuqqanniki emas, tarbiyalaganniki". "Ota g'ayratli bo'lsa, bola ibratli bo'lar" kabi Xalq maqollari bevosita tarbiyaga dahldordir. Hadis ilmida tarbiyaning

inson kamoloti uchun cheksiz muhabbat, ilmiy tuyg'u kabi sifatlarning izohi ham beriladi. "Farzandlaringizni izzat-ikrom qilish bilan birga axloq-odobini ham yaxsxilangiz". "Otaga itoat qilish-tangriga itoat qilishdir" va boshqalar shular jumlasidandir.

Xalq og'zaki ijodiyoti va pedagogikasida tarbiya muammosi inson uchun zarur bo'lgan iqtisodiy, ijtimoiy, jismoniy, ma'naviy, axloqiy sifatlarini qamrab olgan bo'lib, tarbiya orqali amalga oshirish nazarda tutiladi. Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub" asarida keltirilganidek:

Qobilga tarbiya erur ul nav'qin guhar
Tushsa, najosat ichra yuvgay kimsa ani pok.
Gar it uzumiga kishi may birla bersa suv,
Bu tarbiya bilan qila olgaymu ani tok.

Quyidagi satrlarda alloma tarbiyani kimga berishni ham bilish kerakligini ta'kidlab, tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qilishga, uning qonun-qoidalariga amal qilishga ham chorlaydi. Pedagogika fanida tarbiya-inson tarbiyasi muammolarini asosiy maqsad qilib, barkamol shaxsni shakllantirishga zamonaviy pedagogika fani yutuqlaridan foydalanish bilan bir qatorda milliy va umuminsoniy qadriyatlarimizdan foydalanish va ijodiy yondoshishni talab etadi. Bu talab ajdodlarimiz g'oyalariga suyanib, quyidagi qonunlarga asoslanishi zarur deb hisoblaymiz:

-Tarbiya inson faoliyati jarayonida tartibli ta'sir etuvchi omil bo'lib, natijasini insonning yashab turgan ijtimoiy sharoiti belgilaydi;

-Inson kamolotini harakatlantiruvchi kuch, qarama-qarshiliklarning mavjudligi, uning shaxsiy hayotida namoyon bo'ladi;

-Inson faoliyati jarayonida atrofdagi narsa va hodisalarga qiziqish uyg'otish va uni e'tiqodga aylantirish lozim. Chunki, e'tiqod insonning jamiyatda bo'lgan munosabatida, tevarak-atrofdan kechayotgan voqea-hodisalarga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi;

-Tarbiya jarayoni yoshlarning kattalar bilan, kattalarning yoshlar bilan qonuniy munosabati natijasida amalga oshirilishini ta'minlashi demakdir.

-Tarbiya jarayonining qonun, qoida, tamoyil va metodlarini pedagogikaning tarbiya nazariyasi qismi chuqur, atroflicha o'rganadi.

Ta'limga umumiy tarzda quyidagicha ta'rif berish mumkin: Ta'lim - ma'lum maqsadga yo'naltirilgan, rejali ravishda amalga

oshiriladigan o'qituvchi-o'quvchilarning o'zaro muloqot-munosabati bo'lib, o'quv fanlariga oid tushunchalarni va yetakchi g'oyalarni o'quvchilar ongiga singdirib borishga asoslanadi. Buning natijasida o'quvchida ma'lumot, tarbiya va umumiy shakllanish, rivojlanish amalga oshadi.

Ta'lim berish o'quvchilarga bilimni tartibli bayon qilish jarayonidir. Ta'lim va tarbiya uzviy bog'langan jarayon bo'lganligi sababli tarbiyalangan komil inson aqliy kamolotiga tartibli ta'sir ko'rsatish orqali ilmiy, barkamol inson bo'lib yetishadi. Ta'lim jarayoni insonlarga nimalarni berishi haqida Yusuf Xos Hojib o'zining "Qutadg'u bilig" asarida shunda yozgan edi:

O'quv qayda bo'lsa, ulug'lik bo'lur,
Bilim kimda bo'lsa, buyuklik olur.
O'quvli tirikdir, o'quvsiz-o'lik,
Kelu, ey o'quvsiz, o'quv ol o'lik.

Ta'lim inson aqliy kamolotini yuzaga chiqaruvchi pedagogika-tarbiyaShunoslikning bir qismidir. Pedagogikaning didaktika bo'limi uni atroflicha o'rganadi.

Ma'lumot - o'qitish va o'zicha mustaqil bilim olish jarayoni bo'lib, uning natijasida kishida bilim, iqtidor, malaka va ijobiy qobiliyatlarning rivojlanganligi, ilmiy dunyoqarashning shakllanganligi nazarda tutiladi. Pedagogik ma'lumot o'rta va oliy darajada bo'lib, o'rta ma'lumot maxsus akademik litsey, pedagogik kollejlarda bosqichli shaklda boriladi. Natijada o'rta ma'lumot haqidagi guvohnoma beriladi. Oliy pedagogik ma'lumotli mutaxassislar universitetlarda, pedagogika institutlarda, bakalavriat va magistratura bosqichlarida tayyorlanadi.

O'qitish — o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi faoliyati va bu jarayonda bolalarning ma'lumot olishi, o'quv ko'nikma va malakasini egallashi, tarbiyalanib, rivojlanib borishi nazarda tutiladi.

Inson kamoloti — bu insonning keng ma'noda ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanish jarayonidir. Bu jarayonda tarbiyaning muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Insonning shakllanishi — bu insonning hayot yo'li davomida rivojlanishining o'ziga xos shakli bo'lib, maxsus olib boriladigan tarbiyaviy ta'sir natijasi hisoblanadi.

Pedagogikada yana bir qancha tushunchalar mavjudki, ular haqida

